

Jon Fjeldså som formidler

HANS HARRESTRUP ANDERSEN

Ifølge Den Danske Ordbog defineres formidling som at "give information en letforståelig og pædagogisk form."

Formidling er typisk rettet mod tre forskellige målgrupper: 1) personer på formidlerens eget niveau, i Jons tilfælde andre forskere, 2) andre med specifik interesse for og viden om, i dette tilfælde fugle, for eksempel medlemmer af DOF, og 3) den brede befolkning der også nyder at se på fugle og ønsker at lære mere om dem. Formidling kan tillige foregå på tre måder: med det talte ord, på skrift og gennem illustrationer. Det er de færreste formidlere, der evner at nå alle tre målgrupper, men Jon Fjeldså har formidlet sine budskaber til alle tre målgrupper på alle tre måder.

En god formidler taler aldrig ned til sit publikum. Han eller hun ved, at det handler om "At gavne og fornøje, hav stedse det for øje", som en anden dansk-norsk personlighed, Johan Herman Wessel, skrev. Jeg har hørt Jon holde foredrag, læst nogle af hans artikler og bøger og beundret hans kunst, men jeg kender ikke Jon personligt. Fra mit eget faglige virke ved jeg, hvor vanskeligt det kan være at nå de store galakser inden for branchen. Foruden at nå disse højder har Jon altid givet tid og rum for os små asteroider. Formidling er for alle, men ikke alle mestrer den tålmodighed og indsigt, der kræves for også at nå ud til det brede publikum.

Formidling for ornitologinørder

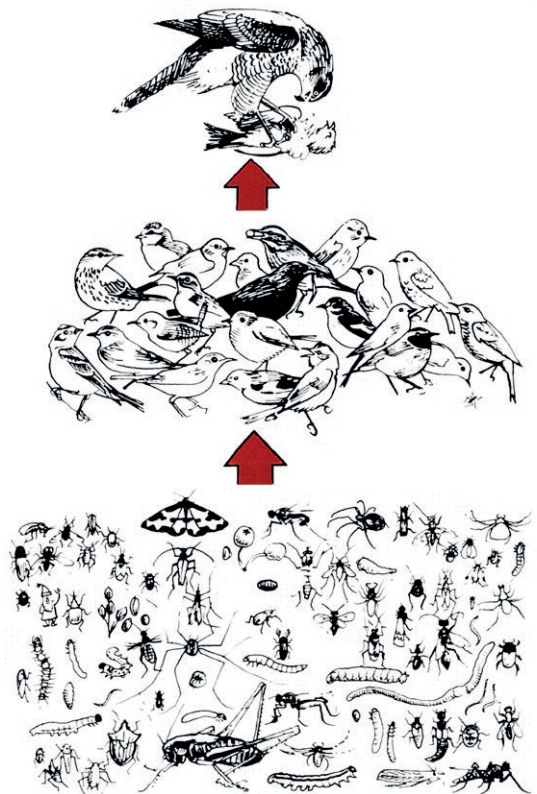
Den seneste bog, jeg har læst fra Jons utroligt produktive pen, er *The Largest Avian Radiation*, som bygger på ca. 250 afhandlinger om spurvefuglens evolution. Det er et mesterværk, der har været 20 år undervejs med over 400 illustrationer, alle fra mesterens hånd. Ikke just populærvidenskab, men andet kan også gøre det.

Jons faglige virke spænder vidt. Hvis man er blandt dem, der endnu ikke kender til hans internationale spændvidde og format, så lad mig henvise til værket *Handbook of the Birds of the World*, hvor Jon især bidrog med de nyeste opdateringer i det afsluttende bind 17. Formidling for ornitologinørder.

Jons seriøst videnskabelige formidling spænder også vidt, hans kombination af tilgængelige tekster og vidunderlige, præcise illustrationer, hvor fuglene præsenteres i deres forskellige habitater, er i særklasse (se kapitel 8). Ofte i troperne, tit i Andesbjergenes klimazoner, hvor

Jon er forsker og illustratør som ingen anden. Mange formidler specifikke zoogeografiske nicher, mens Jon er en globetrotter, en 'Weltenbummler', der formidler sin viden om mange af klodens næsten 200 fuglefamilier.

Det, der imponerer mig mest, og utvivlsomt mange både læg og lærd, er Jons overblik og evne til samtidig at gå i dybden. Jon er ikke en skrivebordsteoretiker, han er ude, hvor fuglene færdes, og hvor forholdene er krævende. I højderne, i sumpene, i regnskovene, i de nordiske fjelde. At læse hans beskrivelser og nyde hans illustrationer er som at være der selv; uden risiko for konfrontationer med ugæstfrie dyr og mennesker. Jon har været i sin del af livstruende situationer, men som alle sande helte har han overlevet og bagefter kunnet berette.

Vignetterne i dette kapitel er fra *Fuglene i Danmark*, Gyldendal 2002.

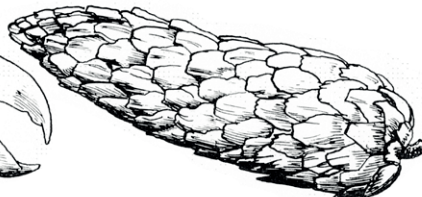
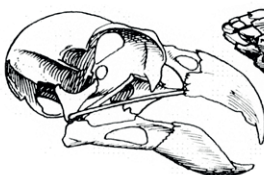
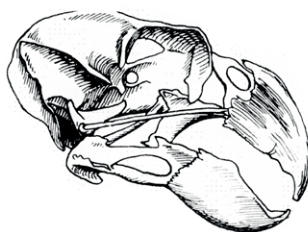
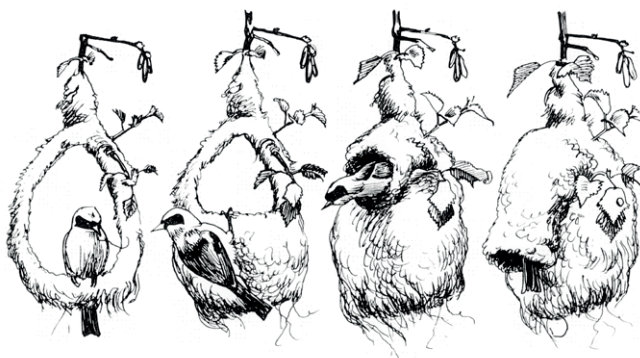
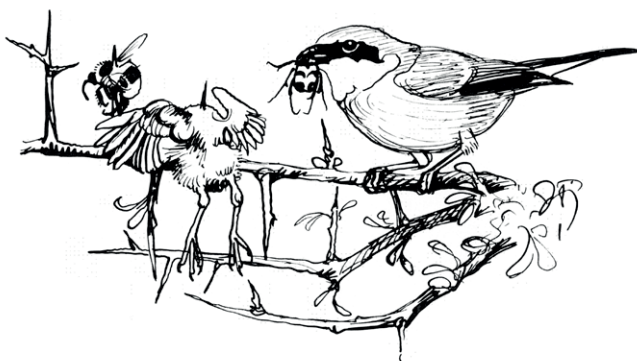
Formidling til fuglekiggerne

Jon har tegnet og fortalt i talrige bidrag i tidsskrifter som *Dyr i Natur* og *Museum, Naturens Verden*, *Skarv* og ikke mindst DOFT, hvor jeg har samarbejdet med Jon på en anmeldelse af en bog af John Reilly om fuglenes evolution, hvor Jons bidrag absolut ikke sænkede kvaliteten: (DOFT 2020 nr. 1). I *Avisen.dk* (2007) har han under overskriften "Lad være med at fodre fuglene" advaret om fejlernæring og om vinterfodringens negative påvirkning af fuglenes trækimpuls. På *Videnskab.dk* (2011) giver han en forklaring på duernes 'ægyptergang', det vil sige deres vippen med hovedet, mens de spadserer, og giver os svaret på spørgsmålet "Hvornår opstod nutidens dyr og planter?", samt en redegørelse for hvordan flokfugle undgår at støde sammen i luften (2014). I *Ingeniøren* (1997) fortæller han om biodiversitet i afsnittet "På bare tæer i urskoven". I en podcast "Mød eventyrer Jon Fjeldså" (2017) samtaler han med forfatter, siri-usmand, jægersoldat og kollega i Eventyrernes Klub Erik B. Jørgensen om sit liv og forskning.

Jon har i interviews (*Kristeligt Dagblad* 3. juli 1999, *Berlingske* 2. marts 2010, *Jyllands-Posten* 12. december 2012, og *Magisterbladet* august 2014) formidlet erfaringer om sit fantastiske liv og virke. Ikke underligt at han er kendt som ornitologiens Indiana Jones.

På *den2radio* (2.-8. april 2022) beretter Jon om zoologiske museer, deres samlinger, om DNA-undersøgelser og genom-forskning. *Museer skaber viden. Gamle fugle giver ny viden*, hedder udsendelsen, hvor Jon på sit charmerende dansk-norsk formidler vanskelige problematikker på en måde, der kendetegner den erfarne pædagog. Ikke for svært, ikke for simpelt.

Tidligt i Jons karriere skrev og illustrerede han *Guide to the young of European precocial birds* og siden *Birds of the High Andes* samme med Niels Krabbe (se kapitlerne 1 og 2). Han har fx illustreret felthåndbogen *The Birds of Ma-*

chu Picchu and the Cusco Region, Hans Erik Jørgensens *Danmarks Rovfugle*, Dansk Trækfugleatlas, David Boertmanns og hans egen *Grønlandske Fugle*, Klaus Malling Olsens *Danmarks Fugle – en oversigt* og Navnegruppens *Danske navne på alverdens fugle*, hvor han ovenikøbet har fungeret som faglig konsulent for gruppens enorme arbejde med at navngive mere end 30 000 fuglearter og -racer.

Populær formidling

Højdepunktet i Jons formidlingsevne er efter min mening *Fuglene i Danmark* (Gyldendal 1989 og 2002). Hans Meltofte og Jon har redigeret værket, Jon har illustreret værket og skrevet afsnittene om lappedykkere, storke- og tranefugle og vandhøns. 22 andre af vore fremmeste ornitologer har bidraget til et værk, der foreløbig har udgjort 'Bibelen' om vores fuglefauna i 33 år.

Samtidig illustrerer de nævnte værker informationsstrømmen mellem de tre niveauer, som jeg beskrev indledningsvis. Først er der forskningsartiklerne, hvor alt skal dokumenteres og underbygges videnskabeligt, så det kan testes af andre forskere. Så er der samleværkerne, som ofte er synteser af mange forskningsartikler. Af de nævnte her er det fx *The Largest Avian Radiation*. Endelig er der lærebøger, håndbøger og populærvidenskabelige artikler samt foredrag, som formidler til bredere målgrupper. Det gælder fx *Fuglene i Danmark*, som er trykt i mere end 24 000 eksemplarer og derfor står i rigtig mange fugleinteresseredes hjem.

I beskyttelsesøjemed har Jon i Peru formidlet viden om fuglene i de meget højtliggende og fuglerige skove i Andesbjergene for at gøre lokale brændehungrende bønder opmærksom på skovenes værdi som levested for endemiske fugle- og plantearter.

Alsidighed

For syv år siden udkom *Bird Families of the World* (Lynx Edicions). Af bogens 270 citerede videnskabelige artikler er Jon medforfatter på 29 – over 10 %. Jon er desuden førsteforfatter på indledningskapitlet *Three new bird family names*: 1) De to sydafrikanske Klippehoppere (Chaetopidae), 2) Sulawesifløjter (Hylocitridae) og 3) Pletstrube, Pletbryst og Askebryst (Modulatricidae) fra tropisk bjergskov i Afrika. Det siger lidt om hans alsidighed.

Hvordan Jon har magtet at kombinere forskning på højeste internationale niveau med fremragende pædagogisk formidling til alle os andre, har jeg ingen forklaring på. Selv for Jon har døgnnet blot 24 timer. – Går jeg ud fra.

Udvalgt litteratur

- Behne-Pedersen, M. & S. Rønne 2008: Danske navne på alverdens fugle. – Dansk Ornitologisk Forening.
- Boertmann, D. & J. Fjeldså 1988: Grønlandske Fugle. – Grønlands Hjemmestyre/Pilersuiffik.
- Bønløkke, J., J.J. Madsen, K. Thorup, K.T. Pedersen, M. Bjerrum & C. Rahbek 2006: Dansk trækfugleatlas. – Rhodos.
- del Hoyo, J., A. Elliott, J. Sargatal & D.A. Christie 1992-2013: Handbook of the Birds of the World. – Lynx Edicions.
- Fjeldså, J. 1977: Guide to the Young of European Precocial Birds. – Skarv.
- Fjeldså, J. & N. Krabbe 1990: Birds of the High Andes. – Zoological Museum, University of Copenhagen.
- Fjeldså, J. & H.H. Andersen 2020: Anmeldelse. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 114: 22-23.
- Fjeldså, J., L. Christidis & P.G.P. Ericson 2020: The Largest Avian Radiation. – Lynx Edicions.
- Meltofte, H. & J. Fjeldså 2002: Fuglene i Danmark. – Gyldendal.
- Olsen, K.M. 1992: Danmarks Fugle. – Dansk Ornitologisk Forening.
- Reilly, J. 2019: The Ascent of Birds. – Pelagic Publishing.
- Walker, B. & J. Fjeldså 2015: Field Guide to the Birds of Machu Picchu and the Cusco Regions. – Lynx Edicions.
- Winkler, D.W., S.M. Billerman & I.J. Lovette 2015: Bird Families of the World. – Lynx Edicions.